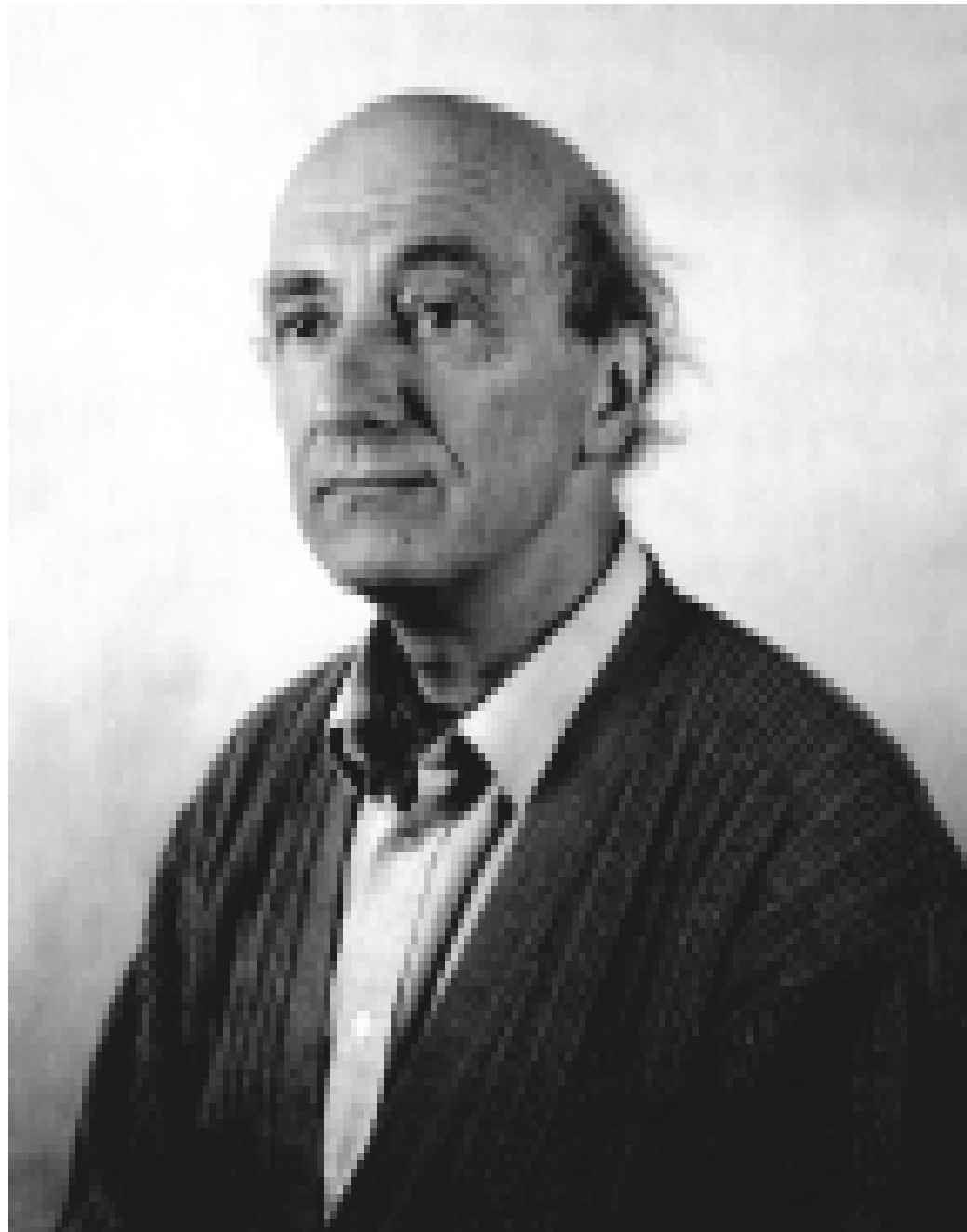

Flowforms – vann,

rytme og liv

Samtale med John Wilkes

– Alt levende er avhengig av vann, og vann er det mediet som forbinder og formidler. Vannets egentlige og sentrale funksjon, slik jeg ser det, er å formidle omgivelsenes rytmer til organismene. Uten vann er forbindelsen til omgivelsene tapt, og organismen dør.

For en del år siden var jeg i Oslo Spektrum for å se på Alternativmessen. Gulvet i hallen er av betong, og med mine rygg- og hofteplager er det særdeles ubehagelig å gå på. Etter et par timer var jeg fryktelig sliten av alle alternative tilbud og rariteter og begynte å plages av smerter og stivhet fra ryggen og helt ned til føttene. Det ble verre for hvert skritt. Jeg var nå kommet til midten av hallen, hvor forskjellige antroposofiske virksomheter hadde plassert sine utstillinger. Jeg kikket litt rundt og stoppet opp ved en vakker «dekorasjon», en såkalt *Flowform*, på norsk også kalt vanntrapp eller vannkaskade¹. På sin vei nedover svingte vannet frem og tilbake i lemniskater (liggende åttetall). Det var veldig fascinerende å se på, og jeg ble stående en stund og følge vannets bevegelse med øynene. Mens jeg så på vannet, var det noe som løste seg opp: Smertene og stivheten i kroppen lettet, og jeg kunne gå hjemover uten problemer. Denne erfaringen var svært tydelig, og har fått meg til å undres over dette strømmende vannet.

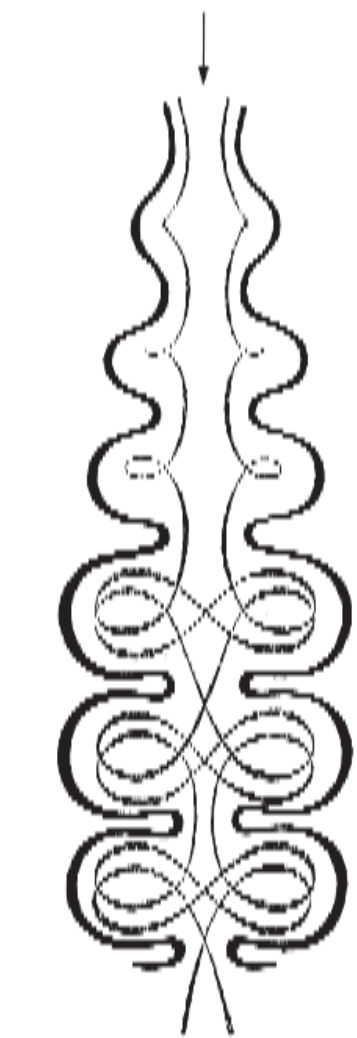
Vanntrappen var designet av engelskmannen John Wilkes (født 1930), som er spesielt kjent nettopp for sine Flowforms. Jeg hadde sett noen før også, og syntes de gjorde seg særdeles godt i parkanlegg etc. Men etter hvert har jeg forstått at de er til mer enn pynt, og at utviklingen av Flowforms er ledd i goetheanistisk forskning på vannets potensiale. Da John Wilkes var

på Lillehammer sommeren 2003 i forbindelse med åpningen av Biosophia Products, en ny fabrikk som produserer kornmelk, fikk jeg anledning til å snakke med ham. Samtalen inneholder mange problemstillinger, og svarene er ofte mer antydende enn konkluderende. Det handler om vann, rytme og liv. I Wilkes nylig utgitte bok (se presentasjon s) er mange konkrete prosjekter beskrevet.

Matematikk, knopper og stjerner

Når jeg ber Wilkes fortelle om hvordan han kom inn på dette arbeids- og forskningsfeltet, begynner han å snakke entusiastisk om matematikk, nærmere bestemt om projektiv geometri. Han forklarer at den vanlige, euklidske geometrien² – den vi lærer på skolen – hadde som oppgave å rette menneskenes bevissthet mot det fysiske, mot vinkler og volum på jorden. Denne geometrien nådde et visst høydepunkt i det nittende århundret, det mest materialistiske av alle århundrer. Men gjennom perspektivet i kunsten, som ble oppdaget på 15–1600-tallet av kunstnere som f. eks. Albrecht Dürer, begynte en ny tilnærming til rommet og geometrien.

– Denne nye *projektive geometrien*, som ble utviklet vi-

Skjematisk fremstilling av hvordan de riktige proporsjonene fremkaller lemniskatebevegelsen i en Flowform.

dere av mange matematikere, er en geometri om bevegelse og prosess. Den engelske matematikeren Georg Adams³ hadde tatt på seg å samle alt det arbeidet som var gjort til da for å utvikle den projektive geometrien, og han sammenfattet det i en publikasjon i 1934. Gjennom de verkene han arbeidet med, oppdaget han det som kalles *veikurver*, en spesiell gruppe matematiske flater. Adams oppdaget at disse flatenes natur forbandt

dem nært til organiske former. L a w r e n c e Edwards, som samarbeidet med Adams i 50-årene, tok opp arbeidet med å studere organiske former: egg, knopper, hjertet. Slike organiske former er noe av det mest dynamiske som finnes; de er så å si bristeferdige av liv. Han oppdaget at disse formene – når de er normale – er veikurver. Edwards, som har forsket på dette i 40 år nå, sier: «En høne vil alltid legge et veikurve-egg.» En veikurve er en totalitet, enten egget er en ellipse eller skjevt. Andre eksempler er

knopper eller kongler. De nærmer seg en virvel- eller spiralform. Virvelformen er også en veikurve. Edwards har gitt ut en bok om dette: *The vortex of life*⁴ (*livets virvel*), hvor han bringer en enorm mengde bevis på at det forholder seg slik. Det interessante er at Edwards ikke bare studerte f. eks. knopper fra en mengde arter; han studerte også de samme knappene i løpet av hele vinteren. Han oppdaget at en knopp utvider seg og trekker seg sammen i en gitt rytme hele tiden. Knoppene «puster» i en fjortendagers rytme. Han samlet en mengde data fra mange forskjellige arter. Så tok han alt dette innsamlede materialet og gikk til astronomene for å få vite hvordan planetenes rytme var. Da gjorde han en ny oppdagelse: Det var helt tydelig at de trærne som tradisjonelt har vært forbundet med spesielle planeter, fulgte den samme rytmen som de tilsvarende planetene i deres fullmånesyklus.

– Hvilken rytme er det?

– De kaller det «planetenes fullmåne», det dreier seg om et forhold mellom planeten, månen og jorden. Det er generelt en fjortendagers rytme, men disse rytmenene varierer selvfølgelig. Edwards gjorde sine oppdagelser ut fra ren matematikk: Han undersøkte knappene, regnet ut den matematiske verdien av kurven, og tegnet den ideelle kurven som knoppen «strebet» mot, og han fant at knoppen samsvarte med denne spesielle planeten. Han oppnådde altså to ting: Han fikk bekreftet det faktum at planteverdenen forholder seg til kosmos. I tillegg gikk han gjennom hundrevis av arter og tusenvis av undersøkelser og fant ut hvordan *hver enkelt planteart* forholder seg til planetverdenen.

Vann og geometri

Det var på 50 tallet at Wilkes, som var utdannet innen kunst og skulptur, kom i kontakt med disse matematikerne, særlig Georg Adams som han innledet et samarbeid med. Adams idé fra begynnelsen av var å bringe vann i forbindelse med disse matematiske flatene. I Schwarzwald⁵ ble det opprettet et institutt for vannforskning. Der arbeidet Adams sammen med Theodor Schwenk som han også hadde samarbeidet med i Arlesheim. De fikk med flere forskere, bl.a. matemati-

keren Georg Unger og dr. Leroi, som senere grunnla en klinikk for kreftpasienter i Arlesheim, og andre som også hjalp til økonomisk. Adams inviterte Wilkes til å være med på forskningen ved instituttet. Siden Wilkes kjente til projektiv geometri og samtidig var vant til å arbeide praktisk som skulptør, visste han hvordan han kunne utforme de flatene som Adams trengte til sine eksperimenter. Arbeidet ved instituttet i Schwarzwald ble Wilkes' introduksjon til vannforskning.

– Men hvor kommer vannet inn i forbindelse med geometrien, knappene og planetene?

– Alt levende er avhengig av vann, og vann er det mediet som forbinder og formidler. Vannets egentlige og sentrale funksjon, slik jeg ser det, er å formidle omgivelsenes rytmer til organismene. Uten vann er forbindelsen til omgivelsene tapt, og organismen dør. Dette er vannets sentrale oppgave, og det har igjen å gjøre med den måten vannet beveger seg på.

Sammenhengen mellom matematiske flater, levende former og vann er kanskje ikke så opplagt for oss som den tydeligvis er for Wilkes. Han henviser til hvordan vannet har forskjellige flater og former i seg; det er fullt av slør og flater som beveger seg i hverandre og rundt hverandre på en veldig komplisert måte, noe man kan studere ved å tilsette en indikator i vannet⁶. Vannet skaper også flater når det renner: det eroderer fjell, og det bygger flater i levende materiale. Jeg forstår at det ligger en hel vitenskap og en egen tenkemåte bak denne forståelsen av vannet. I Theodor Schwenks bok *Das Sensible Chaos*⁷, har han vist hvordan de formene som vannet skaper når det strømmer, kan gjenfinnes i alt levende. Se bilde på forsiden av Cogito.

– Spørsmålet vårt var om vi kan gi vannet noe «informasjon» som kan hjelpe det med å støtte de levende organismene som er så avhengige av det. Vi tok disse spesielle flatene som er knyttet til levende formende krefter, og gav dem til vannet, dvs. vi lot vanne flyte over slike matematiske flater som har den samme slags former som det organiske. Jeg laget disse modellene, som hovedsakelig var basert på virvler, og vi

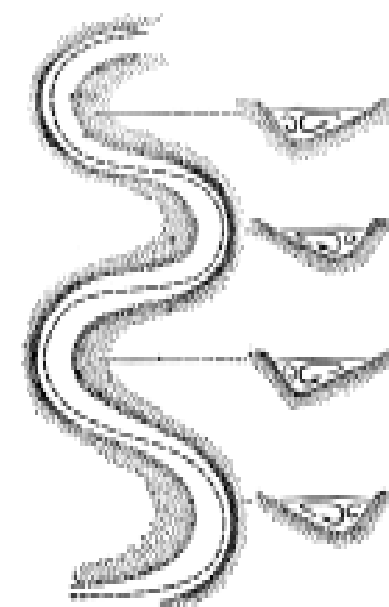
prøvde å få vannet til å spres utover disse flatene.

– Hvordan utviklet dette arbeidet seg videre?

– Georg Adams døde allerede i 1963, så han kom ikke så langt med sin egen forskning. Men Theodor Schwenk inviterte meg tilbake til instituttet i påsken 1970, antakelig for at jeg skulle fortsette det arbeidet jeg hadde påbegynt sammen med Adams. I mellomtiden jeg hadde studert morfologi, anatomi, botanikk, form og metamorfose. Jeg hadde holdt kurs, foredrag osv., og da jeg kom tilbake til instituttet hadde jeg ideer som jeg ville se på. Jeg fortalte Schwenk om mine ideer, og han gav meg mer eller mindre frie hender og et institutt å jobbe ved. Jeg var bare der i fjorten dager, og i løpet av den tiden gjorde jeg noen viktige oppdagelser. Jeg var opptatt av spørsmål angående vannets rytmer og jobbet med en kanal av meanderformer. For når vannet strømmer, beveger det seg asymmetrisk; det beveger seg alltid i disse meanderformene som ikke er symmetriske. Ser du derimot på levende organismer, som faktisk er bygd ved hjelp av vannets bevegelser, av v æ s k e -bevegelser, og ikke kan leve uten vann, så ser du at organismene er symmetriske.

– Ikke helt ...

– Vesentlig symmetriske, et blad er vesentlig symmetrisk. Alle levende organis-

I et elveløp er det, i tillegg til den strømmen som renner nedover, to strømmer som skrur seg nedover. De har forskjellig styrke; den mindre ved den bratte bredden blir til den store ved den flate bredden i neste meanderbue.

mer tenderer mot symmetri, selv om ikke alle oppnår det. Og dette er merkelig, for vannet beveger seg alltid asymmetrisk. Det har å gjøre med virvelstrømmen, den har en høyre og en venstre side, den kan ikke bevege seg begge veier. På den måten får du meandersvingene. Det er egentlig en virvel på hver side, og de går mot høyre eller venstre. Se i Theodor Schwenks bok *Das sensible Chaos*, (illustrasjon s. 29). Den undersøker disse grunnleggende vannbevegelsene, og er en absolutt klassiker innen dette området. Jeg hadde altså noen spørsmål, og jeg fulgte dem opp. Det var min inngangsport til dette området. Og utviklingen av Flowforms oppstod ut fra disse grunnleggende undersøkelsene.

Utviklingen av Flowforms

– *Det som fascinerer meg med dine Flowforms, er først og fremst den spesielle 8-tallsbevegelsen som vannet gjør. Hvordan kommer du frem til den?*

– Da jeg arbeidet med disse meanderkanalene, oppdaget jeg at hvis du står i mot vannstrømmen til en viss grad, er du i stand til å få vannet til å svinge og frembringe rytmer. Jeg har kommet til at rytme er skapt av motstand. Det må være et element av motstand, men proporsjonene og graden av motstand er veldig viktig, det skjer ikke uten videre.

– *Men Flowforms, de er symmetriske, ikke asymmetriske, som f. eks en elv ...*

– Det er bare fordi det er det mest praktiske, de kunne like godt ha vært asymmetriske, hele spørsmålet om symmetri/asymmetri fikk meg på sporet, men jeg oppdaget fort at de ikke behøvde å være symmetriske, hovedsaken var motstanden. Du må først og fremst ha hulrom og vann som renner gjennom. Proporsjonene, avstanden, størrelsen og formen, alle de tingene er viktige. For når vannet renner gjennom her (se illustrasjon s. 28), blir det holdt tilbake – litt men ikke helt, det dveler, og det er det som får frem svingningene. Forestill deg: Vannet renner gjennom. Hvis åpningene er for vide, vil det bare renne rett gjennom. Jo trangere åpningen er, desto mindre renner igjennom. Vannet fylles opp, og det

kommer nesten til stillstand, men hvis du får akkurat riktig forhold, starter svingningen. Slik kan du få frem lemniskaten, 8-tallsformen.

– *Så det gjelder å finne den riktige størrelsen på åpningen?*

– Alt må være akkurat riktig tilpasset: strømningshastigheten, hellingen. Dette er de kritiske størrelsene. Vannstrømmen kan være hvor stor som helst: en hel elv. Jeg har sett det i fjellene. Det var bygget et dike for å stoppe erosjon, og der gikk elven gjennom, forbundet med demningene til et elektrisitetsverk. En gang jeg var oppe i fjellet, skjedde det helt spontant: Hele vannmengden begynte å svinge fra den ene dammen til den andre. Et utrolig syn, det måtte være minst tjue meter tvers over. Hvis det hadde vært mulig å gjøre den dammen til en form med riktige proporsjoner, ville det ha vært en fantastisk turistattraksjon. Men det var ikke noe varig: Bassenget og åpningen var selvfølgelig konstant, men vannmengden varierte. Da jeg kom ned fra fjellet, hadde det sluttet å svinge. Rytmen er altså et resultat av helt spesifikke proporsjoner og motstand. Så er spørsmålet: Hvilken effekt har dette på vannet, kan vi hjelpe vannet til å støtte opp om det levende? Dette er selvfølgelig tenkt inn i den konteksten at vi, når vi benytter oss av vann, stadig forringer dets kvalitet: gjennom forurensning, gjennom å sette det under trykk, ved å bruke det til kraftproduksjon eller lignende.

Biologisk vannrensing

– *Er det mulig å rense vannet ved hjelp av Flowforms?*

– Det første store prosjektet som jeg ble spurt om å engasjere meg i, var i forbindelse med biologisk vannrensing i Järna. Der var Arne Klingborg interessert i å løse problemene med forurensningen, fra vaskemaskin, toaletter, alt som vi bruker vann til. Det var et seminar med over 200 mennesker. Det går med mye vann. Han ville skape en vakker hage som i virkeligheten var et renseanlegg, og mange tusen mennesker har siden besøkt de nydelige hagene han fikk anlagt. I 1973 bygget jeg de første vanntrappene der. Til vannrensing kan du enten bruke laguner eller filtrerbasseng

med planter. Det er flere systemer og deler av systemer som kan bygges sammen. Filtrerbassengene kan være vertikale eller horisontale.

– *Filtrerbasseng, er det sand som vannet renner gjennom?*

– Det er grus av forskjellige type og grovhet, fra veldig grov ned til sand, hvor du planter spesielle planter. Og på disse små steinene utvikler det seg bakterier, og de fordøyer forurensningen. Det samme gjør visse planter, noen bedre enn andre. Enkelte planter kan overleve under svært giftige forhold.

– *Jeg har dessverre ikke sett det anlegget ennå, men jeg har hørt folk fortelle begeistret om det. Er de ikke først en liten dam og så en til, en rekke dammer etter hverandre, med Flowforms hvor vannet renner fra den ene dammen til den andre?*

– Det var akkurat slik vi gjorde det. Vi bygget Flowforms i forbindelse med lagunene, slik at vannet beveger seg. I lagunene er det så mikroorganismer som spiser de stoffene som vi ønsker å bli kvitt. Vi fø-

Fra Sundet på Møsvatn

rer vannet fra en dam til den neste, og det blir stadig renere. Mikroorganismene og plantene går igjennom forskjellige stadier og kan behandles på forskjellig måte. Noen forandrer kjemiske stoffer til stoffer som kan brukes i livsprosesser: f.eks. fosforater; som kan brukes av skalldyr til å bygge opp skallet. Plantene selv kan bli kompostert, og i løpet av en lengre periode kan forurensningen forvandles til naturlige stoffer. Dette gjelder særlig forurensning fra husholdningene, som stort sett er uten kjemiske tilsetninger.

– *Men hva brukes Flowforms til i denne forbindelsen?*

– Vannet sirkulerer gjennom Flowforms, og det skaper et miljø for mikroorganismene som ligger nærmere deres eget rytmiske vesen. Disse bittesmå organismene er total rytme: De gjør ikke noe annet hele dagen enn å virvle og trekke seg rytmisk sammen. Bevegelsen gjennom Flowforms bringer selvfølgelig også oksygen til vannet. Men det er ikke oksygenet som er det primære i denne forbindelsen, det er rytmen. Oksygeneringen er et biprodukt som også blir sentralt: Prosessen er enten aerob eller anaerob⁸. I bunnen av dammen har du en anaerob prosess, en nedbrytningsprosess, hvor alt blir brutt ned til gjørm. Denne blir gradvis fordøyd gjennom en aerob prosess, og alt blir så og si søtere. Dette var det første prosjektet jeg var involvert i, og mange har tatt det opp rundt omkring i verden.

– *Jeg har lest om biologisk vannrensing med grus og planter, særlig i den tredje verden ...*

– Vanntrappene har funnet en vei inn i det systemet, og den første introduksjonen var i 1973. Vi forbandt oss med hele bevegelsen med biologiske systemer. Flowforms blir ikke alltid brukt: Det finnes mange måter å tilføre vannet oksygen, men denne er en nyttig metode fordi den også skaperer rytmer.⁹ Og vi fortsatte derfra til rekreasjonsprosjekter, offentlige hager, private prosjekter osv.

Hvordan behandler vi vannet

Arbeidet med vann og Flowforms er i stor grad motivert av spørsmålet om vannkvalitet. Er det mulig å forandre vannets kvalitet ved å la det bevege seg på bestemte

måter og over spesielle flater. Det er ikke bare innhold av giftige stoffer som forringer vannets kvalitet. Selv om vannet er renset og kjemisk fritt for skadelige stoffer, har det fortsatt med seg «minnet» om den skadelige påvirkningen. Wilkes siterer en vitenskapsmann han kjenner, som jobber for NASA. Han sa at i Amerika måtte han kjøpe flaskevann for å skylle av seg etter å ha dusjet. Han opplevde den så å si etsende kvaliteten ved vannet som var i springen, og kunne ikke tåle det på kroppen.

En annen ting som forringer vannets kvalitet og evne til å støtte og opprettholde livet, er produksjonen av elektrisitet:

– Jeg var i New Zealand og snakket med en av lederne for kraftproduksjonen i landet. Det var en kvinne, og hun var veldig skarp på dette området. Hun mente selv at det ville være viktig å behandle det vannet som kom ut av turbinene, rytmisk. For det er en kjent sak både i Europa og mange andre steder i verden at du ikke kan bruke det vannet som kommer ut fra kraftturbinene, til vanning av åkerland, før det har rent nedover elven i flere kilometer. Det er ikke til støtte for avlingen og

vekstprosessen.

– *Det har jeg har ikke hørt om før ...*

– Jeg har hørt om det overalt, særlig i fjellene – det er jo der vannkraftverkene er – og bøndene sier: Vi har brukt dette vannet til vanning i generasjoner. Når vi bruker det nå, er det ingen hjelp i det. Det hjelper ikke plantene, så avlingene går nedover. Dette er kjensgjerninger, om de er skrevet ned eller ikke. Det er virkelige fakta som for meg faktisk er mer interessante enn vitenskapelige bevis. Det siste trenger man også, men dette er praktisk liv. Målet blir å gjøre den strekingen som vannet trenger for å bli vitalt igjen, så kort som mulig. Etter at det har blitt trykket sammen og knust i turbinene, har det mistet mye av sin opprinnelige identitet. Disse tingene er vi interessert i å prøve å gjøre noe med.

Vannkvalitet og næringsmiddelproduksjon, et pionerprosjekt på Lillehammer

Høsten 2003 startet bedriften Biosophia på Lillehammer produksjonen av kornmelk «graindrops», et alternativ blant annet for melkeallergikere. Graindrops er det første melkealternativet som lages helt naturlig, dvs. uten kjemiske enzymer, og det første som er godkjent av «Demeter» (organisasjon for biodynamisk næringsmiddelproduksjon). Vannet i Lillehammer har allerede en utmerket kvalitet, men det kan bli enda bedre. Alt vannet som brukes til produksjonen, sirkulerer gjennom en Flowform.

– Det har særlig de siste årene kommet til å dreie seg stadig mer om vannkvalitet, og slik har vi kommet til Lillehammer i forbindelse med dette kornmelkprosjektet som Torodd og Susanne Lien har startet. Susanne ringte meg opp tidlig i 2001. Jeg begynte da å komme med forslag og introduserte mennesker for prosjektet, for eksempel

Herman Dettweiler som er en sveitsisk ingeniør jeg har kjent i over 20 år. Han har lang erfaring med å designe slike produksjonsenheter, og har vært involvert i prosjektet de siste årene. Vi jobbet med hvordan vi kunne bruke Flowforms til vaskeprosessen.

– *Så også kornet går gjennom en Flowform?*

– Jeg foreslo at vi brukte en stor Flowform til å vaske kornet, en med store hull i bunnen. Det fungerer flott, for korn som renner oppfører seg nærmest som en flytende væske. Men vi fikk ikke anledning til å utforske denne vaskeprosessen så vi i tide kunne garantere at all stein ble fjernet fra kornet. Man ble derfor nødt til å bruke den industrielle metoden, som er utviklet til det formålet. Men de holdt på at kornet skulle bevege seg gjennom en Flowform. Det er et vakkert syn. Det vitaliserer virkelig også kornet på en viss måte, og jeg skulle svært gjerne gjøre noen spireeksperimenter i den anledning. For vårt inntrykk er at et kvalitativt element inntreier selv gjennom denne korte bevegelsesprosessen, i forhold til hvordan en rent mekanisk prosess ville virke.

– *Hvordan kan man avgjøre den kvalitative forskjellen når det gjelder vann, eller for eksempel korn?*

– Du trenger mange forskjellige metoder. En måte er altså å spire korn: Under forskjellige forhold vil et forskjellig antall frø spire, så antallet frø som spirer kan være en indikator. Så har du utviklingen av rotsystemet; det kan variere enormt med forskjellig kvalitet på vannet. Hvis du behandler vannet rytmisk, får du et sterkere rotsystem. Dette er selvfølgelig veldig interessant og viktig, du får sterkere planter med et sterkere rotsystem. Under andre betingelser kan du få mer velutviklede planter, f. eks. reddiker som holder seg bedre. Det finnes alle mulige tester. Men for å studere kvaliteten på levende prosesser, *må* du bruke levende tester. Det er uvanlig. Du må bruke billedannende tester: krystallisering, stigebilder¹⁰ osv. og de fleste vitenskapsfolk er ikke så vant til disse testene..

– *Så hvis du tok en håndfull korn fra Biosophia og spiret det, så kunne du sammenligne det med korn som ikke har gått gjennom Flowforms, og finne ut om det har fått større spireevne?*

– Ja, man er nødt til å kunne sammenligne ting.

Dette har selvfølgelig også blitt gjort med forskjellige sammenlignende metoder, blant annet krystallisering, i forbindelse med Graindrops, slik produktet var før vi begynte arbeidet med vannet. Det er allerede påvist at næringsverdien øker gjennom den spesielle japanske fermenteringsprosessen¹¹. Så det er det målet vi har: å ta en avling, og så gjøre produktet enda bedre enn det allerede er. Jeg må si at gjennom vanlig matproduksjon blir næringsverdien praktisk talt alltid forringet. Tenk på melk f.eks. Den blir plukket fra hverandre, og du tror du vet hva den består av. Ved homogeniseringen forandres kvaliteten på melkefettet, og dette er ikke bra for vår organisme i det hele tatt. Men melken holder seg lengre!¹² For å si det veldig kritisk, kan det virke som det er livet på butikkhyllen man legger vekt på, og ikke næringsverdien.

Dette er spørsmål som vi vil arbeide med, og det skal bli veldig interessant om dette produktet (Graindrops, red anm.) gir oss muligheten til å virkelig utforske vår måte å gjøre tingene på, ved å arbeide veldig inngående med kvaliteten i produktet. Før vi har en slik installasjon, er vi ikke i stand til å forske på det; det er veldig kostbart å utføre. Men Susanne og Torodd Lien hadde motet som skulle til for å sette det i gang. Nå begynner arbeidet. Hva må vi forandre på? Når må vi gjøre det? Kan vi arbeide med hele situasjonen på en slik måte at vi utvikler et produkt som er ti ganger bedre? Selvfølgelig har man problemene med regelmessig produksjon; man kan ikke vente på det optimale øyeblikket. Men under spesielle omstendigheter, hvor man produserer produkter for et gitt medisinsk eller terapeutisk formål, kan man virkelig legge merke til disse tingene. Jeg tror det er veien å gå. Det som interesserer meg er for eksempel å lage vann med medisinsk kvalitet! For vann er så vitalt, og vi behandler det på en så fryktelig måte at det mister all sin helbredende evne. Vannet er virkelig et helbredende element, og i visse begrensede situasjoner må vi komme tilbake til det, til å behandle det som en medisin.

– *Drikkevannet altså?*

– Schwenk sa i begynnelsen av 60-årene: «Det vil komme en tid når vi oppnår en bevissthet om vannet, når vannet også vil bli behandlet av en *person* som for-

Produksjonshallen til Biosophia på Lillehammer. Vannet som brukes til kornmelken strømmer gjennom Flowformen på bildet.

står hva som må gjøres. Men det er viktig hvem den personen er, for at behandlingen kan hjelpe vannet i dets kvalitet.»Og du må dra dit og få tak i det for å bruke det, akkurat som vi pleide å ta et spann og hente melk fra gården. For det hjelper ikke å behandle vannet på en subtil måte så det virkelig oppnår denne formidlende egenskapen, og så bringe det tilbake i et maskinelt rørsystem igjen! Da vil det som er blitt opparbeidet, forsvinne igjen. Vannet som vi trenger til disse helbredelsesprosessene, må behandles på en veldig forsiktig måte. Det er helt opplagt at du ikke kan gjøre det med alt vannet. Vi må ha forskjellige kvalitet-er av vann. Vannet som skal brukes til visse husholdningsprosesser, behøver ikke å være av den spesielle helbredende kvaliteten.

Andre anvendelsesområder

– *Er det flere områder hvor det er aktuelt å bruke Flowforms?*

– Det er veldig mange aspekter som vi ikke kan snakke om nå, men vi har f. eks. problemer med fremstillingen av preparater til det biodynamiske jordbruket. De er ikke tillatt mer, for de lages av dyreorganer. Nå må innvollene av slaktedyr destrueres pga. faren for kugalskap. I Brussel, hvor lovene ble vedtatt, var de ikke klar over hvilke virkninger dette fikk. De har jo ikke noe kjennskap til biodynamisk jordbruk, de er bare livredde for at noe av dyreinnvollene skal komme tilbake i næringskjeden. Men dyreorganer er essensielt for det biodynamiske jordbruket. Vi må løse dette på en eller annen måte. Gjennom forskning som allerede har vært utført de siste ti–tyve årene, har vi imidlertid veldig interessante resultater av rytmisk behandling som ligner de vi oppnår med biodynamiske preparater. Spørsmålet er: Hvis preparatene blir helt forbudt, kan vi da finne en måte å bringe inn de kreftene som er intendert ved andre midler, ved mer subtile midler om du vil? Jeg tror det er muligheter der. Det er det jeg vil prøve på.

– *Det blir kanskje nødvendig slik som tingene utvikler seg ...*

– Vi trenger å styrke disse prosessene i alle fall. Selv

om preparatene fortsatt skulle være lovlige, må vi likevel gjøre noe.

– *Hva med oss mennesker. Kan man bruke dette til behandling av mennesker, sykdom osv?*

– Nærheten til lyden og rytmene har effekt på den fysiske organismen. Så spørsmålet er: Kan man behandle vannet rytmisk så man kan bade i det? Vi har en del muligheter til dette i et kurbad i Italia, og jeg håper det kan utvikles videre. Men slike ting må gjøres for at det skal være mulig å forske på dem. Man må gjøre et sprang inn i et slikt område, for ellers kan man ikke undersøke det. Det trengs kliniske tester. Det andre spørsmålet er, kan man lage en form som pasienten faktisk kan ligge i og holdes flytende, mens vannet beveger seg rundt og under pasienten for å skape en terapeutisk prosess? Dette kan også være mulig uten at pasienten er i vannet. For når vannet beveger seg, skjer noe over det, i luften; det danner seg et felt av former.

– *Nå er vi ved det som gjorde at jeg ble interessert i Flowforms. Jeg hoppet ikke ut i vannet, jeg bare så på det, men det var som noe i meg, jeg vet ikke hva, tok del i denne bevegelsen, og smertene ble borte ...*

– Det har selvfølgelig å gjøre med det vi kaller eteriske formkrefter. Vårt eterlegeme¹³ forholder seg til vannet, som det er sterkt forbundet med. Det er opplagte sammenhenger der. Vi trenger å finne den optimale måten å arbeide med dette på. Men vi må gjøre det. Nærheten til Flowforms virker for eksempel beroligende på spedbarn som gråter mye og sover urolig. En barnepleierske som også holdt kurs for foreldre, var interessert i rytmiske bad for spedbarn som ikke hadde det helt bra. Hun arbeidet mye med det. Hun hadde også en idé om å ha et nyfødt barn hengende i en vugge eller hengekøye med Flowforms vuggende rundt seg, slik at hele bevegelsen ble skapt av vannet. Jeg håper vi kan få mer anledning til prøve det ut.

– *Det må vel kunne la seg gjøre i Järna eller i Arlesheim hvor det er antroposofiske klinikker?*

– Vel jeg prøvde i Järna. Det var interesse der for å behandle vannet til bruk for pasientene. Vannet der er pumpet opp av jorden, det går gjennom filterbassenger – og så går det gjennom et rør i en kilometer frem til klinikken ...

– *Så man må gjøre alt om igjen?*

– Man må lage noe i selve klinikken. Jeg kom med forslag. Det er selvfølgelig alltid et spørsmål om økonomi; de hadde bare ikke penger til det. Men jeg håper at det skal bli mulig en gang. Dette er veldig viktige ting, og det trenger å bli prøvd slik at man kan komme et stykke videre.

Nå har jeg et institutt ved Emerson College i England¹⁴. Det er akkurat 33 år siden jeg begynte, og jeg har en bygning som det tok 20 år å få bygget. Men så er det igjen et spørsmål om å reise fond som kan fylle bygningen med aktivitet. Jeg har mennesker, vi har arbeid vi ønsker å gjøre, men vi trenger noe å leve av. Vi holdt oss i gang med prosjekter i løpet av årene, men det er ikke i stor stil. Det tok oss altså 20 år å få bygget bygningen, delvis for våre egne midler og selvfølgelig med støtte fra enkeltmennesker. Så det er der, og vi er i gang.

Det gjenstår bare å ønske John Wilkes lykke til med sine videre prosjekter. Vi håper og tror at vi skal få se flere av mulighetene som finnes i Flowforms, realisert i årene som kommer.

Noter:

¹ Flowform har ikke noe godt norsk navn. Noen kaller dem vanntrapp eller vannkaskade. Under samtalen og i sin bok bruker Wilkes ofte ordet «cascades». Han forklarer at cascades brukes om vannet, mens Flowforms er karene som vannet renner gjennom. Jeg velger å bruke ordet «vanntrapp» der hvor Wilkes bruker cascade, og beholder «Flowform» i oversettelsen der hvor han selv bruker det ordet.

² Euklid levde omkring 300 f. Kr. Han laget et system av geometriske postulater. (Eks om paralellitet, vinkelsummen i en trekant osv.) Hans hovedverk «Elementer» har vært retningsgivende for geometrien i over 2000 år Det finnes flere ikke-euklidiske geometrier. Einstein relativitetsteori går f.eks. ut fra en sfærisk geometri: verdensrummet er krummt.

³ George Adams er født i Polen og kunne polsk, engelsk, tysk og fransk. Som ung hadde han kjent Rudolf Steiner og tolket for ham de 100 foredragene han holdt i England. Senere fikk Adams en grad i kjemi ved universitet i Cambridge. Han var en kjent debattant i miljøet i Cambridge.

⁴ Laurence Edwards: *The Vortex of life*, Floris Books, Edinburgh 1993.

⁵ Institut für Strömungswissenschaft, Schwarzwald, grunnlagt i 1961.

⁶ Se bilde på forsiden. Det beste er litt metallpulver i vannet og en bitteliten anelse såpe, da ser man slørene og flatene.

⁷ Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart 1962.

⁸ Anaerob = som ikke trengte oxygen, aerob = som trenger oxygen.

⁹ I boken *Flowforms, the rhythmic power of water*, s.135–141 beskrives et vannrenseanlegg i Holland hvor man har sammenlignet plante- og insektlivet som utviklet seg i forbindelse med dammer med Flowforms og med en annen type vanntrapp.

¹⁰ I boken er det beskrevet kort forskjellige slike tester, som blant annet brukes i biodynamisk matproduksjon, til å teste preparater til det biodynamiske landbruket og medikamenter: Kapillær dynamolyse (stige bilde): Noe av væsken man vil teste, has i et rundt kar. Man bruker et sylindrerformet filterpapir loddrett i væsken og lar den trekke opp i en viss tid. Det kan evt. tilsettes en indikator. Bildet som dannes kan sammenlignes med andre. Chromotographi: Lignende som foregående, men nå har man en horisontal skive med en «stamme» av filterpapir. Det vil da dannes konsentriske ringer på papirskiven. Krystallasjon. Man tilsetter kopperklorid til mediet som skal testes. Så får det tørke ut og krystallisere i en spesiell skive i et kabinett med kontrollert temperatur og luftfuktighet. Krystallasjonsformene som dannes må på samme måte tolkes og sammenlignes.

¹¹ Koji er en 1000 år gammel japansk fermenteringsmetode som brukes i japansk næringsmiddelproduksjon, blant annet til fremstilling av sojasaus. Denne metoden har ikke vært brukt i Europa tidligere.

¹² Homogeniseringen har vel strengt tatt ikke noe med holdbarheten til melken å gjøre, men heller med utseende og konsistens. Men poenget er likevel godt og gjelder for mange andre produkter også. Utseende og holdbarhet er bestemmende ikke minst for hva man tilsetter produktene av kjemiske stoffer.

¹³ Rudolf Steiner beskriver menneskets eterlegeme som et ledd av vårt vesen som vi har tilfelles med dyr og planter. Det har å gjøre med livsprosessene, men også med den legemlige formen. En annen betegnelse er «formkraftlegeme».

¹⁴ Virbela Rhythm Research Institute: www.anth.org.uk/virbelaFlowforms

I Norge finnes biologiske vannrenseanlegg med Flowforms i Hogganvik Landsby, Vikedal, Jøssåsen Landsby, Hommelvik, På Vallersund Gård, Vallersund, Vidaråsen Landsby, Andebu, Solborg, Jevnaker og på Sundet, Møsvatn.